

VEIKLOS MATAVIMAS: BANDYMAS VILNIAUS UNIVERSITETO BIBLIOTEKOJE

Jurgita Rudžionienė

Šiandien akademinės bibliotekos pripažįsta efektyvių vadybos priemonių svarbą ir būtinumą. Šitai jau įprastas dalykas daugelyje pasaulio šalių. Reguliarus bibliotekų veiklos matavimas ir vertinimas yra vienas iš keleto būdų vykstantiems bibliotekų veiklos pakeitimams realizuoti.

Bibliotekos veiklos vertinimas Lietuvoje yra gana naujas reiškinys. Anksčiau bibliotekos tarnybų veiklos vertė bei efektyvumu būdavo retai suabejojama. Sumažėjus finansinėms galimybėms, tuo pačiu padidėjus konkurencijai dėl riboto finansavimo, ypač išryškėja bibliotekų veiklos vertinimo reikšmingumas. Svarbiausiu veiklos įvertinimo elementu laikytinas diagnostinis elementas, t. y. svarbu išsiaiškinti tai, kas negerai kai kurių bibliotekos tarnybų darbe. Tik po to galima spręsti, kokių priemonių derėtų imtis, siekiant jį ištaisyti. Prieš imantis vertinti bibliotekos veiklą, būtina ją pamatuoti. Veiklos matavimas – tai bibliotekos veiklą apibūdinančių statistinių duomenų visuma. Sukauptų duomenų analizė – pagrindas bibliotekos veiklai vertinti.

Bibliotekų veiklos matavimo tyrimas Vilniaus universiteto bibliotekoje – Švedijos ir Baltijos šalių bibliotekų vadybos projekto dalis. Šiai projekto daliai atlikti Stokholmo universiteto biblioteka skyrė konsultantus ir finansinę paramą. Pagal programą atlikus tyrimą, parengta ataskaita išsiųsta Stokholmo universiteto bibliotekai, o tyrimų rezultatai aptarti 1995 m. birželį vykusiame seminare Rygoje.

Bibliotekos veiklos tyrimą pamėginome atlikti Vilniaus universiteto bibliotekoje. Tai Komunikacijos fakulteto Žurnalistikos instituto Laisvės forumo žurnalistikos biblioteka bei Tarpautinių santykių ir politikos mokslų instituto biblioteka. Šį pasirinkimą nulėmė tai, kad:

- 1) pasirinktos bibliotekos yra Vilniaus universiteto bibliotekos padaliniai;
- 2) abi bibliotekos dar tik kuriasi (veikia 2–3 metus);
- 3) komplektuoja literatūrą aktualia tematika.

Metodinė tyrimo bazė – 1993 metais IFLA parengta bei išleista priemonė *Measuring Quality: International Guidelines for Performance Measurement in Academic Libraries (Kokybės matavimas: akademinų bibliotekų veiklos matavimo tarptautinis vadovas)* (4), kuria remtis pasiūlė Stokholmo universiteto bibliotekos kolegos, konsultavę bibliotekos veiklos matavimo tyrimo atlikimo klausimais. Šio vadovo paskirtis:

- 1) išryškinti veiklos matavimo, kaip reikšmingos efektyvios vadybos priemonės, reikšmę;
- 2) padėti sukaupti patikimus duomenis kuo mažesnėmis darbo sąnaudomis;
- 3) padėti kaupti duomenis, tinkamus palyginti, keliskart taikant tuos pačius indikatorius.

Iš indikatorių sąrašo, esančio vadove ir skirto bibliotekos veiklos įvairioms sritims matuoti bei įvertinti buvo pasirinkti du fondų kokybės tyrimo grupės indikatoriai, kurie ir yra tam tikros bibliotekos veiklos vertinimo kriterijai:

- 1) nustatoma, kaip ekspertų literatūros sąrašas atitinka bibliotekos fondą (*expert checklist*) (jo taikymo paskirtis – išsiaiškinti, kuri bibliotekos fondo dalis atitinka ekspertų literatūros sąrašė išvardintas pozicijas);

- 2) fondo panaudojimas (*collection use*) (šis indikatorius buvo taikomas tik iš dalies).

Šį pasirinkimą lėmė poreikis išsiaiškinti, kaip pasirinktų tyrimui bibliotekų fondai atitinka naujausius aktualios literatūros komplektavimo reikalavimus. Kaip ekspertų literatūros sąrašas atitinka bibliotekos fondą, šis indikatorius tyrime buvo pritaikytas prisilaikant vadove pateiktos metodikos. Dėl tyrimui pasirinktų bibliotekų specifikos antrasis (fondo kokybės) tyrimo indikatorius taikytas tik iš dalies.

Pačioje tyrimo pradžioje susidūrėme su aplinkybėmis, neigiamai paveikusiomis jo eigą bei rezultatus. Tai lėmė ir tyrimo technikos, kuri buvo gana primityvi ir ne visais atvejais efektyvi, pasirinkimą.

Veiklos matavimo sunkumai. Tyrimo atlikimo metodikos, pateiktos vadove, taikymą koregavo pasirinktų tyrimo bazių specifika ir būklė. Tai, kad Laisvės forumo bei Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto bibliotekos dar tik kuriasi, apsunkino tyrimą, kurio rezultatai maksimaliai atspindėtų šių bibliotekų fondo kokybę, būtų tikslūs bei patikimi. *Pirma*, Žurnalistikos instituto bibliotekoje nėra Laisvės forumo bibliotekos fondo katalogo, o TSPMI (Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto) bibliotekoje šis katalogas (tiksliau tariant, jo dalis) tik kuriamas. Apmaudu, kad jau ir parengta naudojimui katalogo dalis nėra kokybiška: katalogas nėra nuosekliai pildomas, redaguojamas, todėl netikslus, neatspindi viso bibliotekos fondo ir pan. Tyrimo metu teko remtis kitais šaltiniais, kuriuose fiksuojami bibliotekos gaunami leidiniai:

- 1) inventorinės knygos,
- 2) Vilniaus universiteto bibliotekos komplektavimo tarnybų lydraščiai,
- 3) informaciniai biuleteniai.

Šie šaltiniai nepakankamai patikimi (galimas leidinių dubliavimas, praleidimai ir pan.). *Antra*, atitinkamo ekspertų literatūros sąrašo pasirinkimo galimybės lėmė būtent tokį jo pasirinkimo variantą. Sunku buvo rasti literatūros sąrašą, kuris maksimaliai atitiktų jam skiriamą vaidmenį tyrime, taip pat ir pasirinktų bibliotekų fondų tematiką. *Trečia*, bibliotekų kūrimosi periodas lemia daugelį fondo organizavimo ir tvarkymo aspektų. Šitai pirmiausia pajunta skaitytojas, ne visada gaunantis jam reikalingą ar jį dominančią knygą, o ją gavęs, pirmiausia ieškantis galimybės skaityti ją namuose. Kadangi ši galimybė labai ribota mūsų tiriamose bibliotekose (pirmiausia dėl nepakankamo egzempliorių skaičiaus), pasitaiko atvejų, kai atsisakoma ją skaityti. Kai kuriais atvejais ji pakeičiama kitu, neretai menkesnės vertės

leidiniu, kurį galima gauti skaityti į namus. Be abejo, dėl nesančio ar nesutvarkyto bibliotekų katalogų ūkio iš skaitytojų atimama galimybė savarankiškai susirasti literatūrą. *Ketvirta* – bibliotekos statusas. Mūsų tyrimo atlikimo bazė – abi bibliotekos – yra Vilniaus universiteto bibliotekos padaliniai. Tačiau jos, kaip fakultetų bibliotekos, skiriasi nuo kitų bibliotekos padalinių tuo, kad faktiškai egzistuoja ir veikia savarankiškai. Tačiau ši autonomija nėra absoliuti, nes tiek komplektavimas, tiek apskaita ir kt., nekalbant apie lėšas, yra tvarkoma VU bibliotekos bei atitinkamų jos tarnybų.

Laisvės forumo žurnalistikos biblioteka. Tarptautinis Laisvės forumo bibliotekų tinklas yra žurnalistinės pakraipos bibliotekų sistema, teikianti informaciją dirbantiems žurnalistams bei žurnalistikos specialybės studentams. Laisvės forumo fondo bibliotekinė programa skirta Centro ir Rytų Europos šalims. Laisvės forumo ir jo kuriamų bibliotekų tikslas – propaguoti laisvą spaudą, kalbą ir dvasią. Todėl nuo 1992 metų buvo įkurtos Laisvės forumo bibliotekos Čekijoje, Lenkijoje, Bulgarijoje, Slovakijoje, Lietuvoje, Latvijoje ir Hong Konge, joms dovanojami standartiniai fondai, apimantys literatūrą žurnalistikos, visuomenės komunikacijos, reklamos ir pan. klausimais, kai kurią JAV leidžiamą periodiką, CD-ROM duomenų bases.

Vilniaus universiteto Žurnalistikos institute Laisvės forumo žurnalistikos biblioteka įkurta 1993 metais. Bibliotekos paskirtį atitinka jos misija – Laisvės forumo biblioteka naudojasi ne tik Žurnalistikos instituto, kitų Komunikacijos fakulteto padalinių studentai bei dėstytojai, dirbantys žurnalistai, bet ir visi besidomintys šios tematikos literatūra asmenys.

Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto biblioteka. TSPMI – vienas jauniausių Vilniaus universiteto studijų ir mokslo padalinių. Tarptautinių santykių institutas įkurtas 1992 metais siekiant patenkinti atsikūrusios Lietuvos valstybės diplomatijos specialistų poreikius. 1992 m. lapkritį institutas pakeitė pavadinimą ir nuo tada vadinamas Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutu. 1994–1995 m. m. pradžioje institute

tarptautinių santykių ir politikos mokslų specialybes studijavo 120 studentų ir laisvųjų klausytojų bei dirbo 17 dėstytojų.

Nuo pirmos instituto gyvavimo dienos imta kurti ir organizuoti biblioteką. Nors ji, kaip ir pats institutas, gyvuoja trečius metus, tačiau tebesikuria tiek fondo formavimo ir tvarkymo, tiek skaitytojų aptarnavimo organizavimo požiūriu. TSPMI bibliotekos paskirtis – aptarnauti TSPMI studentus ir dėstytojus. Tačiau ji atvira ir kitų padalinių studentams ir dėstytojams.

Veiklos matavimo indikatorių pasirinkimas. Bibliotekos veiklai matuoti pasirenkant tokius indikatorius, kaip *ekspertų literatūros sąrašas*, turėjome tikslą išsiaiškinti, kokia bibliotekos fondo dalis atitinka pagrindinius tos tematikos literatūros komplektavimo reikalavimus. Tokį pasirinkimą lėmė šie veiksniai:

- 1) aiški fondo tematika;
- 2) gana siaura tyrimui pasirinktų bibliotekų fondų tematika bei ryškios jos ribos;
- 3) fondo pobūdis;
- 4) vyraujanti kalba;
- 5) bibliotekų fondų komplektavimo būdai ir šaltiniai.

Pasirenkant tyrimui konkretų ekspertų literatūros sąrašą, remiamasi jam keliamais bendro pobūdžio reikalavimais:

- 1) kaip ekspertų literatūros sąrašas atitinka bibliotekos fondo tematiką;
- 2) literatūros sąrašė įrašytos literatūros kalba (ta pati kalba turėtų vyrauti bibliotekos fonde, ir šioji dalis turėtų būti tiesiog proporcinga tomų skaičiui atitinkama kalba pasirinktame ekspertų literatūros sąrašė);
- 3) literatūros sąrašė įrašytos literatūros pobūdis;
- 4) literatūros sąrašo apimtis;
- 5) literatūros sąrašo parengimo data.

Pasirenkant tyrimui konkretų ekspertų literatūros sąrašą, ignoruotas tas vadove rekomenduojamas reikalavimas, kad visi jo įrašai, t. y. leidiniai, turėtų būti išleisti ne anksčiau, negu pradėta komplektuoti biblioteka. Iš dalies ignoruoti ir nurodymai dėl ekspertų literatūros sąrašo apimties.

Matavimas pagal pasirinktą ekspertų literatūros sąrašą. Bibliotekos fondo ir pasirinktojo ekspertų literatūros sąrašo lyginamoji analizė buvo atliekama dviem aspektais: 1) kokia bibliotekos fondo dalis atitinka ekspertų literatūros sąrašą ir 2) kaip atitinka autorius (kurių autorių darbai yra ir bibliotekos fondo tiriamoje dalyje, ir įtraukti į literatūros sąrašą).

Laisvės forumo žurnalistikos bibliotekos fondą sudaro 656 leidiniai (be periodikos). Šis fondas savo struktūra atitinka Laisvės forumo fondo reikalavimus, nes pastarojo dovanos sudaro pusę bibliotekos fondo. Kitą fondo dalį sudaro iš VU bibliotekos komplektavimo tarnybų gaunama literatūra, JAV ambasados Amerikos Centro Vilniuje, JAV informacijos agentūros, radijo stoties "Amerikos balsas", Prancūzijos ambasados Vilniuje, Lietuvos RTV, Leipcigo universiteto dovanos.

Komunikacijos fakulteto Žurnalistikos instituto Laisvės forumo žurnalistikos bibliotekos komplektavimo šaltiniai

Laisvės forumo fondas	327 tomai (49,8%)
Vilniaus universiteto biblioteka	79 tomai (12,1%)
Kitos dovanos	250 tomai (38,1%)
Iš viso	656 tomai

Didžiausią Laisvės forumo žurnalistikos bibliotekos fondo (knygos) dalį (4/5) sudaro literatūra anglų kalba, likusią dalį – literatūra vokiečių ir prancūzų kalbomis (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Komunikacijos fakulteto Laisvės forumo žurnalistikos bibliotekos fondas (knygos) pagal kalbas

Anglų		Vokiečių		Prancūzų	
Kiekis	Dalis, %	Kiekis	Dalis, %	Kiekis	Dalis, %
512	78	122	18,6	22	3,4
Iš viso: 656 įrašai					

Bibliotekos fondo analizės pagal metus rezultatas: 2/3 fondo sudaro knygos, išleistos 1990–1994 metų laikotarpiu, beveik 1/3 – 1980–1989 metų laikotarpiu. Ir tik labai nežymi fondo knygų dalis išleista 1960–1979 metais (žr. 2 lentelę). Taigi galima teigti, jog Laisvės forumo bibliotekos fondą sudaro naujausia žurnalistinio pobūdžio literatūra. Vyraujanti kalba – anglų.

2 lentelė. *Komunikacijos fakulteto Laisvės forumo žurnalistikos bibliotekos fondas (knygos) pagal leidimo metus*

1990–1994		1980–1989		1970–1979		1960–1969	
Kiekis	Dalis, %	Kiekis	Dalis, %	Kiekis	Dalis, %	Kiekis	Dalis, %
398	60,7	207	31,6	24	3,7	12	1,8
Iš viso: 641 įrašas (15 knygų leidimo metai neišaiškinti)							

Laisvės forumo žurnalistikos bibliotekos fondo kokybės tyrimui pasirinkti du ekspertų literatūros sąrašai:

1) *Communication and the Mass Media: A Guide to the Reference Literature (1991)* (*Komunikacija ir visuomenės informavimo priemonės: informacinės literatūros vadovas*) (1),

2) *References (Literatūros sąrašas iš Denis McQuail knygos Mass Communication Theory: An Introduction (1994))* (*Visuomenės komunikacijos teorija: įvadas*) (3).

Abu ekspertų literatūros sąrašai apima literatūrą anglų kalba ir didžiąja dalimi atitinka šiame tyrime panaudotiems sąrašams keliamus reikalavimus.

Communication and the Mass Media: A Guide to the Reference Literature – tai anotuotas vadovas, kurį sudaro komunikacijų srities literatūra, išleista anglų kalba. Tai daugiausiai leidiniai, išleisti po 1970 metų bei kai kurie ankstesniųjų metų darbai. Didžiausią dalį sudaro darbai, išleisti JAV. Tai šaltiniai, atitinkantys JAV koledžų ir universitetų komunikacijos fakultetų mokymo planus ir programas: leidiniai komunikacijos teorijos, organizacinės, tarpasmeninės komunikacijų, visuomenės komunika-

cijos (radijas, televizija), retorikos, kalbos, taikomosios kalbotyros, telekomunikacijų, naujų komunikacijos technologijų klausimais. Šis literatūros sąrašas apima įrašus, kurie suskirstyti į 8 dalis pagal dokumentų rūšis. Tyrimui panaudotos 6 dalys (be periodinių leidinių ir automatizuotų duomenų bazių), kuriose yra 272 įrašai:

- 1) bibliografijos;
- 2) žodynai, enciklopedijos, vadovėliai;
- 3) rodyklės;
- 4) biografiniai šaltiniai;
- 5) bibliotekų katalogai;
- 6) vadovai ir metiniai leidiniai.

3 lentelė. *“Communication and the Mass Media: A Guide to the Reference Literature”* įrašai pagal leidimo metus

1990–1994		1980–1989		1970–1979		1960–1969	
Kiekis	Dalis, %	Kiekis	Dalis, %	Kiekis	Dalis, %	Kiekis	Dalis, %
59*	10,3	117	43	21	7,7	1	0,4
Iš viso: 198 knygos							

* Šis skaičius atspindi metinių leidinių pavadinimus, o ne atskirų metų leidimus

Siekiant gauti kuo išsamesnius ir patikimesnius rezultatus, Laisvės forumo bibliotekos fondo knygos sutikrintos su antruoju pasirinktu ekspertų literatūros sąrašu – jau minėtu *“References”* iš Denis McQuail knygos *Mass Communication Theory: An Introduction* (1994). Tai gana išsamus ir kokybiškas literatūros sąrašas, apimantis 665 įrašus anglų kalba. Šitai patvirtina ir komunikacijos teorijos specialisto Fred Inglis mintis, kad tai yra pati išsamiausia šios tematikos bibliografija (beje, šitai apibūdinamas literatūros sąrašas, pateiktas 1983 metų knygos leidime, o tyrime panaudotas 1994 metų sąrašas, papildytas naujausiais šios tematikos leidiniais, dar labiau atitinka šį įvertinimą).

4 lentelė. Literatūros sąrašė „References“ įrašyti leidiniai pagal leidimo metus

1990–1994	Įrašų kiekis Dalis, %	114 17,1
1980–1989	Įrašų kiekis Dalis, %	256 38,5
1970–1979	Įrašų kiekis Dalis, %	161 24,2
1960–1969	Įrašų kiekis Dalis, %	65 9,8
1950–1959	Įrašų kiekis Dalis, %	40 6,1
1940–1949	Įrašų kiekis Dalis, %	20 3,0
1930–1939	Įrašų kiekis Dalis, %	6,0 0,9
1922–1923	Įrašų kiekis Dalis, %	2,0 0,3
1915	Įrašų kiekis Dalis, %	1,0 0,2
Iš viso: 665 įrašai		

Analizės rezultatai. Palyginus Laisvės forumo bibliotekos fonde esančias knygas su literatūros sąrašu *Communication and the Mass Media: A Guide to the Reference Literature*, paaiškėjo, kad tik 4 į sąrašą įrašyti leidiniai surasti bibliotekoje, t. y. 1,5% pasirinkto ekspertų literatūros sąrašo įrašų atitinka bibliotekos fondą. Pratešus analizę autorių atitikimo aspektu, paaiškėjo, kad 13 autorių ar bendraautorių, kurių leidiniai įtraukti į literatūros sąrašą, yra bibliotekos fonde esančių leidinių autoriai ar bendraautoriai. Taigi autorių atitikimo rodiklis yra 4,8%. Viena iš galimų tokio įrašų atitikimo priežasčių gali būti paties Laisvės forumo fondo komplektavimo politikos niuansai bei bendras visuomenės komunikacijos suvokimas ir traktavimas.

Šį atitikimo laipsnį lėmė ir tai, kad:

1) pasirinktame ekspertų literatūros sąrašė vyrauja informacinė literatūra (enciklopedijos, žodynai, vadovai, rodyklės, bibliografijos), o tai neabejotinai privalu ir būtina kiekvienai bibliotekai. Šio tipo literatūros aiškiai trūksta Laisvės forumo bibliotekoje;

2) ekspertų literatūros sąrašas parengtas bei išleistas 1991 metais, todėl jame 1990–1994 metų laikotarpiu išleista literatūra užima nedidelę dalį (žr. 3 lentelę) palyginti su bibliotekoje esančiomis knygomis (žr. 2 lentelę).

Ekspertų literatūros sąrašą *References* iš Denis McQuail knygos *Mass Communication Theory: An Introduction* sudaro trejopi dokumentai:

Knygos	333
Straipsniai iš knygų	152
Straipsniai iš periodinių bei tęstinių leidinių	180
Iš viso:	665

Paanalizavus, kaip fondas atitinka pasirinktą ekspertų literatūros sąrašą, paaiškėjo, kad 1,95% (13 leid.) į sąrašą įrašytų leidinių yra Laisvės forumo bibliotekoje. Viena iš šių pozicijų gauta iš VU bibliotekos komplektavimo tarnybų. Visais galimais atvejais palyginus, kaip atitinka autoriai (patikrintos ir straipsnių iš knygų ir periodinių bei tęstinių leidinių pozicijos, t. p. ir jie kaip bendraautoriai, vienu ir kitu atveju papildomai parengus pagalbines rodykles), gautas rezultatas: 10,2% į literatūros sąrašą įrašytų leidinių autorių ar bendraautorių (68 įrašuose) yra Laisvės forumo bibliotekos fondo knygų autoriai ar bendraautoriai (tik 1 autoriaus pavardė yra iš VU bibliotekos gautų knygų sąrašė).

Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto bibliotekos fondą sudaro 2038 knygos, kurios užregistruotos 3 šaltiniuose: inventorinėje knygoje (nuo bibliotekos įkūrimo pradžios iki 1994 m. rugpjūčio mėn.), iš VU bibliotekos komplektavimo tarnybų gaunamuose lydraščiuose (jie atkeliauja kartu su knygomis,

skirtomis šiai bibliotekai) ir TSPMI Metodikos kabineto rengiamuose "Informaciniuose biuleteniuose" (Nr. 1–9, išleisti 1994 m. rudens – 1995 m. pavasario laikotarpiu).

Pagrindiniai bibliotekos komplektavimo šaltiniai – didžioji literatūros dalis gaunama dovanų iš kitų šalių giminingų institucijų, ambasadų ir pan., kita dalis – iš VU bibliotekos komplektavimo tarnybų. Taigi tyrimui ir panaudota ta bibliotekos fondo dalis (2038 tomai), kuri yra užfiksuota bibliotekos dokumentuose. Vyraujanti fondo knygų kalba – anglų.

5 lentelė. *Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto bibliotekos fondas (knygos) pagal kalbas*

Anglų	Kiekis	1519
	Dalis, %	74,5
Vokiečių	Kiekis	225
	Dalis, %	11,0
Prancūzų	Kiekis	206
	Dalis, %	10,1
Lietuvių	Kiekis	40
	Dalis, %	2,0
Rusų	Kiekis	22
	Dalis, %	1,1
Lenkų	Kiekis	16
	Dalis, %	0,8
Danų	Kiekis	9
	Dalis, %	0,4
Latvių	Kiekis	1
	Dalis, %	0,05
Iš viso: 2038 knygos		

6 lentelė. Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto bibliotekos fondas (knygos) pagal leidimo metus

1990–1995	Kiekis Dalis, %	831 40,8
1980–1989	Kiekis Dalis, %	577 28,3
1970–1979	Kiekis Dalis, %	313 15,4
1960–1969	Kiekis Dalis, %	256 12,6
1950–1959	Kiekis Dalis, %	38 1,9
1946–1949	Kiekis Dalis, %	5 0,2
1921	Kiekis Dalis, %	1 0,05
Iš viso: 2021 knyga (17 knygų leidimo metai neišaiškinti)		

Pasirinktasis tyrimui ekspertų literatūros sąrašas – A “*Top-Twenty*” *List of Books on International Relations* (Knygų tarptautinių santykių tematika “dvidešimtukas”). Šis literatūros sąrašas pateiktas Wæver Ole knygoje *Introduktion til Studiet af International Politik* (1992) (*Tarptautinės politikos studijų įvadas*) (6). Beje, tai gana sunkios paieškos rezultatas, ir tai vienintelis variantas iš labai menko mums prieinamo asortimento. Šiame literatūros sąrašė vyrauja leidiniai anglų kalba, toliau pagal įrašų kiekį – danų, vokiečių, švedų kalbomis. Literatūros pastarosiomis kalbomis yra ir bibliotekos fonde.

Lyginamoji analizė atlikta ši ekspertų literatūros sąrašą padalinus į tris dalis. Tai knygos (59% įrašų), periodiniai ir tęstiniai leidiniai bei kita medžiaga (41%) (žr. 7, 8 lenteles).

7 lentelė. Ekspertų literatūros sąrašo "A "Top-Twenty" List of Books on International Relations" įrašai pagal kalbas

Knygos (166)				Periodiniai leidiniai (103)			Kita medžiaga (12)	
Anglų	Vokiečių	Danų	Švedų	Anglų	Vokiečių	Danų	Anglų	Danų
138	2	22	4	88	3	12	10	2
Iš viso: 281 įrašas								

8 lentelė. Ekspertų literatūros sąrašo "A "Top-Twenty" List of Books on International Relations" įrašai pagal leidimo metus

1990–1994	Knygos	Kiekis	56
		Dalis, %	19,9
	Periodiniai ir tęstiniai leidiniai	Kiekis	47
		Dalis, %	16,7
1980–1989	Knygos	Kiekis	61
		Dalis, %	21,7
	Periodiniai ir tęstiniai leidiniai	Kiekis	43
		Dalis, %	15,3
1970–1979	Knygos	Kiekis	28
		Dalis, %	10,0
	Periodiniai ir tęstiniai leidiniai	Kiekis	9
		Dalis, %	3,2
1960–1969	Knygos	Kiekis	9
		Dalis, %	3,2
	Periodiniai ir tęstiniai leidiniai	Kiekis	4
		Dalis, %	1,4
1950–1959	Knygos	Kiekis	7
		Dalis, %	2,5
	Periodiniai ir tęstiniai leidiniai	Kiekis	3
		Dalis, %	1,1

8 lentelė (tęsinys)

1901–1943	Knygos	Kiekis	6
		Dalis, %	2,1
	Periodiniai ir tęstiniai leidiniai	Kiekis	–
		Dalis, %	–
Iš viso: 274 įrašai (8 leidinių leidimo metai neišaiškinti)			

Paanalizavus, kaip fondas atitinka ekspertų literatūros sąrašą, paaiškėjo, kad 25 sąrašė esančios knygos (iš 166) yra TSPMI bibliotekos fonde. Tai sudaro 15%.

Paanalizavus, kaip atitinka autoriai, 53 literatūros sąrašė įrašytų knygų ir straipsnių autoriai ar bendraautoriai yra bibliotekos fonde esančių leidinių autoriai. Tai sudaro 19%.

Analizės rezultatai.

1. Leidinių kiekis pagal kalbas ir leidimo metus fonduose nėra tiesiog proporcingas leidinių kiekiui ekspertų literatūros sąrašuose.

2. Pasirinkti tyrimui ekspertų literatūros sąrašai teminiu požiūriu yra siauresni už bibliotekos fondo tematiką.

Fondo panaudojimas. Pamėginta atlikti ir fondo kokybės tyrimo bandymą, naudojant *fondo panaudojimo* indikatorių. Kadangi mūsų pasirinktoms bibliotekoms nebūdingi atviri fondai (išskyrus nedidelius informacinės literatūros fondus), pasirinkome uždarojo fondo panaudojimo analizę.

Knygų išdavimą, t. y. fondo panaudojimą, galima išsiaiškinti palyginus du skaičius: knygų išdavimų skaičių (tam tikru laikotarpiu) su fondo dydžiu (tuo pačiu laikotarpiu).

Tyrimui atlikti pasirinktas laikotarpis – 1995 m. vasario–balandžio mėn. Šiuo laikotarpiu *Laisvės forumo* bibliotekoje užfiksuota 113 išdavimų. Taigi knygų išdavimo rodiklis šioje bibliotekoje 3 mėnesių laikotarpiu yra 0,17.

TSPMI bibliotekoje šioji tyrimo dalis atlikta 1995 m. kovo–balandžio mėn. Šiuo laikotarpiu užfiksuoti 75 išdavimai. Taigi knygų išdavimo rodiklis šioje bibliotekoje 2 mėnesių laikotarpiu yra 0,04.

Šitokius fondo panaudojimo matavimo rezultatus lėmė ne tiek tai, kad fondai neatitinka skaitytojų poreikių ar kad jie pasenę, kiek šie veiksniai:

- 1) naujomis socialinėmis sąlygomis dar besiformuojantys ar nepakankamai išreikšti skaitytojų poreikiai;
- 2) menka informacija apie bibliotekos fonde esančius leidinius (TSPMI metodikos kabinetas jau nuo 1994 metų rudens 2 kartus per mėnesį leidžia „Informacinį biuletinį“, kuriame registruojama naujai gauta literatūra, tačiau jis ne visiems besidomintiems yra prieinamas ir žinomas).

Atlikti fondo panaudojimo analizę pagal potemes šiose bibliotekose kol kas neįmanoma, kadangi fondai dar nesuskirstyti pagal bibliotekos fondo tematiką atitinkančią klasifikacijos schemą.

Rezultatų interpretavimas bei galimi sprendimai. Bibliotekos veiklos matavimas dviejuose VU bibliotekos padaliniuose – tai tik vienas veiklos kontrolės lygmuo. Šis tyrimas galėtų būti išsamios bibliotekų veiklos vertinimo programos pirmoji pakopa, tam tikras padėties diagnozavimas.

Tai, kaip Laisvės forumo žurnalistikos bibliotekos ir TSPMI bibliotekos fondai atitinka pasirinktų ekspertų literatūros sąrašų turinį, galėjo nulemti šios priežastys:

- 1) leidinių kiekis fonde nėra tiesiog proporcingas leidinių kiekiui pasirinktuose ekspertų literatūros sąrašuose pagal leidimo metus. Sakykim, 1990–1994 metų laikotarpio literatūra sąrašė sudaro tik 17,1% viso įrašų kiekio, o Laisvės forumo bibliotekos fonde tai sudaro 60,7% (žr. 2, 4 lenteles);

- 2) nė vieno iš ekspertų literatūros sąrašė įrašytų periodinių bei tęstinių leidinių nėra Laisvės forumo bibliotekoje;

3) Laisvės forumo biblioteka, taigi ir jos fondas, yra žurnalistinės tematikos, o ekspertų literatūros sąrašas apima literatūrą komunikacijos teorijos ir panašiais klausimais;

4) fondo knygų skaičius pagal kalbas nėra tiesiog proporcingas ekspertų literatūros sąrašo įrašų atitinkamomis kalbomis skaičiui (TSPMI bibliotekoje);

5) pasirinktų ekspertų literatūros sąrašų teminės ribos yra siauresnės už bibliotekų fondų tematiką.

Straipsnyje aptarta problematika, klaidos, pasitaikiusios tyrimo procese, taip pat ir sėkminga vertinimo strategija bus ypač naudinga tuo atveju, jei šis vertinimo ciklas bus pakartotas. Veiklos vertinimas Vilniaus universiteto bibliotekoje turėtų būti atliekamas dažnai ir reguliariai. Norint deramai atlikti šį darbą, *pirma*, būtina suformuoti darbuotojų grupę, atsakingą už bibliotekos veiklos vertinimą, *antra*, skirtinos ir lėšos šiai veiklai plėtoti. Veiklos vertinimas, atliekamas reguliariai, padėtų išaiškinti bibliotekos darbo nesklandumus bei trūkumus ir juos laiku ištaisyti. Vertinimo procesas ateityje turėtų nuosekliai apimti visas bibliotekos darbo sritis, panaudojant atitinkamus veiklos indikatorius, ir tapti svarbia vadybos priemone.

LITERATŪRA

1. Block E. S. *Communication and the Mass Media: A Guide to the Reference Literature*. – Eglewood, CO, 1991. – 198 p.

2. Lidman T., Torngren M. *Case Study at the Stockholm University Library (RUT) // Quality Issues in the Library and Information Services : Proceedings of the sixth Anglo-Nordic seminar / NORDINFO*. – Stockholm, 1994. – P. 255–262.

3. McQuail D. *Mass Communication Theory: An Introduction*. – London, 1994. – P. 385–407.

4. *Measuring Quality: International Guidelines for Performance Measurement in Academic Libraries / IFLA Section of University Libraries and other General Research Libraries*. – Münster, August 1993. – 101 p.

5. Mower J. News Libraries in Eastern Europe help a newly free press find its power // *American Libraries*. – February 1994. – P. 182–184.

6. Wæver O. *Introduktion til Studiet af International Politik*. – København, 1992. – P. 193–207.

Įteikta 1995 m. spalio mėn.

PERFORMANCE MEASUREMENT: AN EXPERIMENT AT VILNIUS UNIVERSITY LIBRARY

Summary

One of several methods for better utilization of changes that strongly affect the library performance is the regular measurement of library performance. Academic libraries all over the world recognize the need for effective management tools. This interest in management in some countries has become almost a routine, while in others it is just beginning. Evaluation of library services in Lithuania is a relatively recent phenomenon.

So as a part of the Swedish-Baltic Library Management Project an attempt to do an investigation of library performance measurement at the Vilnius University Library was made. As methodical basis of the investigation served for us the Manual *Measuring Quality: International Guidelines for Performance Measurement in Academic Libraries*, drawn up by the working group of the IFLA Section of University Libraries and other General Research Libraries in 1993, and consultations of our Swedish colleges from Stockholm University Library. For the library performance measurement we have chosen two indicators of the collection quality group of indicators:

- 1) expert checklist (the measurement of the ratio of items in the collection as listed in bibliographies);
- 2) collection use (the measurement of collection use; was applied only partly).

This choice was determined by the demand to find out how library collections meet contemporary topicality requirements to the literature on certain subject. Libraries in which performance was measured are:

- 1) Freedom Forum Journalism Library (FFJL), Institute of Journalism, Faculty of Communication, Vilnius University;
- 2) Library of the Institute of International Relations and Political Science (LIIRPS), Vilnius University.

Measuring library performance in two libraries of VUL as described in this article is only one level of performance control. This was the first step made towards an extensive and comprehensive library performance evaluation program.